

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Bijzonder bestraft: context, analyse en waardering van de bijzondere rechtspraak door de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden en van cassaties in Groningse zaken

Meiboom, W.E.

Citation

Meiboom, W. E. (2016, June 8). *Bijzonder bestraft: context, analyse en waardering van de bijzondere rechtspraak door de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden en van cassaties in Groningse zaken*. s.n., S.l. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/40130>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/40130>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/40130> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Meiboom, W.E.

Title: Bijzonder bestraft : context, analyse en waardering van de bijzondere rechtspraak door de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden en van cassaties in Groningse zaken

Issue Date: 2016-06-08

HOOFDSTUK 6 ARRESTATIE EN INTERNERING VAN POLITIEKE DELINQUENTEN IN GRONINGEN

6.1 De arrestanten in Groningen

Lang niet alle personen berecht door de bijzondere rechtsplegingcolleges in Groningen werden gearresteerd in Groningen. Ook waren niet alle berechte personen afkomstig uit Groningen. De personen die in Groningen gearresteerd zijn, vallen uiteen in drie groepen: inwoners van de provincie Groningen, 'Lüneburgers' en de groep 'Scholtenhuis-vluchtelingen'. In het totaal werden meer dan 18.000 personen opgepakt.

Er zijn door de Kamer Groningen 595 personen berecht, maar slechts 433 van hen waren gearresteerd in Groningen. Daarnaast zijn ongeveer 3.300 personen berecht door de vijf Kamers van het Tribunaal Groningen. De overige 14.000 personen zijn vrijgelaten of voorwaardelijk of onvoorwaardelijk buiten vervolging gesteld.⁶⁵⁷

6.1.1 Inwoners van de provincie Groningen

Personen die op wat voor manier dan ook verdacht werden van samenwerking met de Duitse bezetter, werden meestal meteen na de bevrijding opgepakt. Soms alleen en soms met hele families tegelijk, waarbij er in eerste instantie niet op werd gelet of inderdaad de hele familie beschuldigd kon worden van hulp of politieke steun aan de Duitse bezetter. Sommige verdachten werden in anonieme briefjes aan de POD verraden (dus net zoals in de oorlog!).

Dit overkwam ook G.R. In een brief aan de POD schreven de 'Vrijbuiters' op 13 november 1945 dat ze hem gunden dat hij *'langzaam door een worstmachine gedraaid zal worden'* en ze gaven aan waar hij ondergedoken zat.⁶⁵⁸

Deze politieke arrestanten waren een bonte mengeling van NSB'ers, verraders, vrouwen die men ervan verdacht met Duitsers omgang gehad te hebben, mannen die in Duitse krijgsdienst waren gegaan, Landwachters, hulplandwachters, SD'ers, (vermeende) collaborateurs en volledig onschuldige mensen die op onterechte beschuldigingen werden opgepakt. Tussen april en juli 1945 werden op deze manier alleen al in de provincie Groningen rond de 12.000 mensen opgepakt.⁶⁵⁹

6.1.2 De 'Lüneburgers'

In Groningen waren naast de 'eigen' NSB'ers en collaborateurs ook nog ongeveer 6.000 zogenaamde 'Lüneburgers'. De term 'Lüneburgers' was de naam die de Groningers gegeven hadden aan een specifieke groep politieke vluchtelingen. Rond 'Dolle Dinsdag', 5 september 1944, waren uit het hele land tienduizenden pro-Duitse Nederlanders naar Duitsland gevlucht in een poging zich te onttrekken aan een mogelijke vergelding van hun gedrag door de Nederlandse bevolking. Gezien de toestanden in bevrijd Frankrijk na 6 juni 1944 vreesde pro-Duitse Nederlanders voor een bloedige afrekening. Deze vluchtelingen werden in Duitsland voor een groot gedeelte in vluchtelingenkampen op de Lüneburgerheide opgevangen.

De oorlogssituatie maakte in 1945 dat Duitsland de vluchtelingenkampen weer voor de eigen bewoners nodig had en in februari 1945 stuurden de Duitsers de 'Lüneburgers' terug naar Nederland. Ruim 15.000 gevluchte 'Lüneburgers' kwamen bij Nieuweschans de grens over.⁶⁶⁰ Van hen zochten ruim 6.000 onderdak in de provincie Groningen. De rest van deze 'Lüneburgers' verspreidde zich over de andere provincies. De opvang van de 'Lüneburgers' verliep in Groningen moeizaam. Ze werden,

⁶⁵⁷ Zie uitgebreid over invrijheidstelling en buitenvervolginstelling: Noach 1948, p. 17-19, 96-118; voor de gronden voor buitenvervolginstelling zie: Besluit Politieke Delinquenten, artikel 15.

⁶⁵⁸ Archief CABR, inv. nr. 71615.

⁶⁵⁹ Brand de Boer en Jonkman 1990, p. 134-135.

⁶⁶⁰ www.gahetna.net/verhalenarchief.nl/kinderen-van-foute-ouders/werd-hier-recht-gedaan. De Groningse veenkoloniën zaten in de winter van 1944/1945 vol evacuéés, Lüneburgers (NSB-families die na Dolle Dinsdag georganiseerd naar de Lüneburger Heide vertrokken waren) en gewone 'vrijwillige' vluchtelingen. Het nieuwe gezag vond het terecht dat al *"dat volk naar hun haardsteden terug moest"*. *"De onderneming Gebr. Kram & Co. in Veendam moest uit een legerdump één of meer oude vrachtauto's (huif van dekzeil, banken parallel aan de zijkanen van de bak) kopen en verzorgde daarmee het vervoer van politiek onbetrouwbare mensen zoals wij naar de plaatsen van herkomst."*

meer nog dan de ‘eigen’ arrestanten gezien als landverraders wegens hun vlucht naar Duitsland in september 1944.⁶⁶¹

6.1.3 De ‘Scholtenhuis-vluchtelingen’

Het Scholtenhuis in Groningen was tijdens de oorlog de Aussenstelle van de Befehlshaber der Sicherheitsdienst und Sicherheitspolizei en daarmee het hoofdkwartier van de Sicherheitspolizei en de Sicherheitsdienst in Groningen, Friesland en Drenthe. De functionarissen van deze twee organisaties waren verantwoordelijk voor de veiligheid van het Duitse bezettingsleger. Deze taak is door functionarissen van het Scholtenhuis ruim geïnterpreteerd. Tot hun ‘beveiligingstaak’ rekenden ze moorden, martelen, brandstichten, roven, het plunderen en het arresteren van illegalen en onderduikers en het afvoeren van Joodse inwoners naar Duitse concentratiekampen via Westerbork.

Terwijl de gevechten om de stad Groningen nog in volle gang waren op 14 april 1945 en terwijl andere Duitse bezetters en aanhangers van het Duitse gedachtengoed het leven lieten in de strijd tegen de geallieerde Canadese troepen, probeerde een groep functionarissen van het Scholtenhuis samen met Nederlanders en Duitsers afkomstig uit Enschede, Zwolle, Den Haag, Den Bosch en Tilburg naar Duitsland te vluchten.⁶⁶² Hun bedoeling was om op die manier aan een dreigende arrestatie te ontkomen. Bij hen hadden zich ook een twaalftal vrouwen gevoegd, vriendinnen van SD’ers uit Groningen. De hele groep vluchtelingen, ruim 120 personen, is uiteindelijk, na een verblijf van zes weken op het eiland Schiermonnikoog, gearresteerd en gevangengezet in de strafgevangenis van Groningen.⁶⁶³

6.2 Problemen bij arrestaties van personen in Groningen

In de meeste plaatsen in Groningen dook meteen na de bevrijding de illegaliteit op in de vorm van de Binnenlandse Strijdkrachten. Daarna kwamen pas het Militair Gezag en de daaronder ressorterende Politieke Opsporingsdienst (POD).⁶⁶⁴ In Groningen konden het Militair Gezag en de POD goed samenwerken met de leden van de Binnenlandse Strijdkrachten.⁶⁶⁵ Samen trachtten zij zo goed en zo kwaad zij konden het gezag te handhaven, soms alleen gewapend met een armband en soms met door Canadezen en Polen achtergelaten geweren.⁶⁶⁶

De taak van het Militair Gezag was ook in Groningen veelomvattend: zorgen voor rust en orde, regelen van de gas, elektriciteit- en watertoevoer, benoemen van nieuwe functionarissen in opengevallen functies en proberen een aanvang te maken met het herstellen van de transportmogelijkheden. Daarnaast was de aanvoer en verdeling van het schaarse voedsel een groot probleem.⁶⁶⁷ Naast al deze praktische taken was er één taak die alle andere werkzaamheden overleugelde, de arrestatie van ‘politieke delinquenten’.⁶⁶⁸ *‘Zij aan wier nationale houding gegronde twijfel bestond, moeten onmiddellijk uit de samenleving verwijderd worden.’*⁶⁶⁹ De meeste arrestaties gebeurden

⁶⁶¹ Brand de Boer en Jonkman 1990, p. 134-135.

⁶⁶² OVCG, inv. nr. 178: H. S. was op het ogenblik dat de Scholtenhuis-vluchtelingen naar Schiermonnikoog vluchtten te dronken om mee te gaan. Hij probeerde vanaf het balkon van het Scholtenhuis met een mitrailleur de Canadezen op afstand te houden. Via den Helder, Den Haag en weer terug naar Den Helder, probeerde hij zich alsnog aan te sluiten bij de vluchtelingen op Schiermonnikoog. Dit is hem echter niet gelukt; OVCG, inv. nr. 191: verslag van C.S. De groep Scholtenhuis-vluchtelingen bestond uit: 82 Nederlanders en Duitse bezetting die elders in Nederland gedetacheerd waren geweest, 28 aan het Scholtenhuis gelieerde personen en 12 vrouwen.

⁶⁶³ Zie hierna uitgebreid in rubriek 7.1.3.

⁶⁶⁴ OVCG, inv. nr. 185, Verklaring van J. Kerkhof bij *De brede weg*, geschreven door H. Bouman. De POD zou worden gevormd door personeel met ervaring van verhoren, met een informant uit groep gearresteerden als breekijzer in moeilijke zaken, en door een verdachte (J.A. Visser) die schema’s van de SD en Sicherheitspolizei in Groningen gemaakt had. In de POD zouden recherchepersoneel van de Groninger politie en leden verzet opgenomen worden.

⁶⁶⁵ NIOD, oorlogsaffiches 1945: Op 8 mei 1945 wordt opgeroepen om ordelijk op te treden en gewaarschuwd dat alleen het Militair Gezag Rijksduitsers bezetting mag arresteren. De anderen moeten worden ingesloten op het politiebureau. Deze bekendmaking is gedaan in Zwolle. In het hele land werden dergelijke bekendmakingen gedaan. In Groningen werd de bekendmaking gedaan door L.W.E.M. Lasonder, de latere procureur-fiscaal.

⁶⁶⁶ Brand de Boer en Jonkman 1990, p. 34-35.

⁶⁶⁷ www.archievenwo2.nl/thema-overzicht/nederland/nasleep/militair-gezag.

⁶⁶⁸ Belinfante 1978, p. 53: Het standpunt van de regering in Londen, verwoord door minister J.A.W. Burger.

⁶⁶⁹ Romijn 1989, p. 294: overzicht van het geschatte aantal arrestaties in heel Nederland.

meteen na de bevrijding van een stad of dorp. Geschat werd dat 25 procent van alle in september 1944 gearresteerde ‘politieke delinquenten’ in Maastricht volkomen onschuldig vastgezet waren.⁶⁷⁰ Er is geen reden om eraan te twifelen dat dit ook gold voor de arrestaties in Groningen. Opsporing was de eerste tijd vrijwel niet nodig, mensen werden in de provincie Groningen veelal in hun eigen huis of op straat opgepakt. De arrestaties meteen na de bevrijding verliepen ook in Groningen veelal zeer chaotisch.⁶⁷¹

Het vertrouwen in de in 1944 al via de radio aangekondigde ‘snelle, strenge en rechtvaardige berechting’ was kennelijk zo groot dat in Groningen de volkswoede in toom gehouden kon worden. De meeste verdachten werden zonder meer opgepakt en in kampen of gevangenissen opgesloten.⁶⁷² De aanhoudingen verliepen niet altijd zachtzinnig of vlekkeloos: bij de arrestaties zijn mensen geslagen, geschopt en vernederd. Sommigen werden gearresteerd op vage gronden, sommigen slechts op aanwijzing van burens die op wraak uit waren, na familievetes of zakelijke ruzies. Een echte Bijltjesdag heeft niet plaatsgevonden. Er zijn in Groningen weinig lynchpartijen van ‘politieke delinquenten’ geweest, zoals in Frankrijk. Wel is in Marum de burgemeester gelyncht⁶⁷³ en in Nieuw Beerta is een boer vermoord.⁶⁷⁴ Maar volgens de STPD heeft ‘*zich wel een materiële Bijltjesdag voorgedaan in Nederland.*’ Huizen met de gehele inboedel, kostbaarheden, geld en verzamelingen van de gearresteerden werden inbeslaggenomen. Vaak werden de goederen uit de inboedel verdeeld onder de slachtoffers van de oorlog. De huizen, kostbaarheden, geld en verzamelingen werden later onder beheer gesteld van het Nederlandse Beheersinstituut. Het vermogen van de gearresteerden kon na een berechting ook gedeeltelijk worden geconfisqueerd.⁶⁷⁵

Op veel plaatsen werden meisjes die verdacht werden van omgang met Duitse militairen publiekelijk kaalgeschoren. Soms gebeurde dat aan de hand van zorgvuldig opgestelde lijsten, maar vaak ook lukraak. Iedereen die gearresteerd werd heette ‘politieke delinquent’. De aanhoudingen geschieden op grond van reële verdenkingen, op de schijn van verdenking en op (anonieme) aangiftes. Niet alleen de mogelijke verdachte, maar soms ook zijn familie, werden opgepakt. Pas in de loop van de tijd werden kinderen in tehuizen opgevangen. Deze stonden aanvankelijk niet onder toezicht van de kinderbescherming, en er hebben zich, zeker in het begin, vele problemen voorgedaan.⁶⁷⁶

Naast arrestaties door het Militair Gezag, de Binnenlandse Strijdkrachten en de POD, arresteerden in de eerste maanden na de bevrijding ook de Canadian Field Security Service (de FSS), functionarissen van het Bureau Nationale Veiligheid (BNV) en individuele burgers ‘politieke delinquenten’.⁶⁷⁷ Het aantal arrestaties liep ook in Groningen al snel uit de hand. Het aantal duidelijk onschuldigen was zo groot, dat de Politieke Opsporingsdienst (POD) in Groningen op 20 april 1945 al de bevoegdheid kreeg om mensen in vrijheid te stellen. Vele onschuldigen, van wie was komen vast te staan dat hun inbewaringstelling uitsluitend berustte op een kennelijke vergissing, zijn vervolgens op vrije voeten gesteld.⁶⁷⁸ Daarnaast zijn zwangere vrouwen, zieken en bejaarden naar huis gestuurd, met oplegging van huisarrest.⁶⁷⁹ Ook de onderzoeken door de POD naar de gepleegde misdrijven verliepen in een chaos. Pas in de loop van de zomer van 1945 werden de problemen minder en werd het werk van de POD efficiënter.⁶⁸⁰ Een lid van de POD vermeldde over de verhoren: ‘*Sommige zaken zijn niet opgelost.*

⁶⁷⁰ Archief MG, inv. nr. 1303: Brief van G.J. van Heuven Goedhart aan F.J.H. Sniijders, 24 oktober 1944.

⁶⁷¹ Groninger Archieven, toegangsnummer 2015, Archief van de gevangenis te Groningen, fungerende als interneringskamp voor politieke gedetineerden, 1945 1950 (1955), inv. nr. inv. nr. 37.

⁶⁷² Archief CABR, inv. nr. 86, 139, 251, 71447, 71561 + 76424.

⁶⁷³ Brand de Boer en Jonkman 1990, p. 50.

⁶⁷⁴ F. Westerman, *De graanrepubliek*, Olympus uitgeverij Amsterdam, 2010, p. 46.

⁶⁷⁵ Archief STPD, inv. nr. 1611, 1632, 1634: Verslagen der werkzaamheden van de STPD.

⁶⁷⁶ www.gahetna.nl/hetverhalenarchief/kinderen-van-foute-ouders/wiki/index.php/Historische-achtergrond.

⁶⁷⁷ deoorlog.nps.nl/page/mappen/780848/Kaalscheren+Moffenmeiden?afi=8&d=780845.

⁶⁷⁸ Brand de Boer en Jonkman 1990, p. 161.

⁶⁷⁹ Brand de Boer en Jonkman 1990, p. 161.

⁶⁸⁰ Brand de Boer en Jonkman 1990, p. 161.

*Met andere verhoortechnieken die ons niet ter beschikking stonden en die wij ook niet wilden gebruiken waren deze wellicht opgelost.*⁶⁸¹

Over het optreden door leden van de Binnenlandse Strijdkrachten bij arrestaties is regelmatig geklaagd tijdens de rechtszittingen in de Kamer Groningen. Zo hadden leden van de BS een auto van een ‘politiek delinquent’ gevorderd en vervolgens verkocht. Het geld staken ze in eigen zak.⁶⁸²

6.3 Problemen bij bewaring en internering van personen gearresteerd in Groningen

Voor de grote stroom arrestanten in Groningen waren de bestaande gevangenisgebouwen absoluut niet toereikend. In allerijl moesten daarom gebouwen en terreinen gevorderd en ingericht worden als interneringskampen. In heel Nederland werden in elke plaats één of meerdere interneringskampen opgericht. Arrestanten werden opgesloten in elk gebouw, dat er groot genoeg voor leek. De gevangenneming begon voor velen in haastig gevorderde scholen, gymlokalen en cafés, gemeentehuizen, loodsen, bioscopen en schuren. In de stad Groningen werden pakhuizen en fabrieken als interneringskamp gebruikt en besloot het Militair Gezag om in het Stadspark een barakkenkamp te bouwen om arrestanten in op te vangen.

In veel gevallen werden meteen na de arrestatie van ‘politieke delinquenten’ hun huizen leeggehaald. Het leeghalen van de huizen gebeurde *officieel* in opdracht van het Militair Gezag. De opdracht was om huisraad van ‘politieke delinquenten’ ter beschikking te stellen van diegenen die terugkeerden uit de Arbeidssdienst, uit krijgsgevangenkampen en concentratiekampen. Er was een schrijnend gebrek aan huisraad voor deze mensen. Zij kwamen volkomen berooid in Nederland aan en moesten gehuisvest worden en voorzien van huisraad. Dit kregen ze uit huizen van de ‘politieke delinquenten’. Daarnaast zijn er *onofficieel* door burgers spullen uit huizen van gearresteerden gehaald. In meerdere gevallen is aangifte gedaan van het verdwijnen van kostbaarheden, geld en huisraad. In alle gevallen was het antwoord: *‘Deze spullen zijn niet meer traceerbaar, dat komt door de chaotische toestanden in april 1945.’*⁶⁸³ Geld, kostbaarheden en effecten werden na de inbeslagname overgebracht het Bureau Roerende Goederen in Amsterdam. Bij dit Bureau bleek echter veel wanbeheer en malversaties voor te komen. Ook zijn spullen onderweg naar het Bureau Roerende Goederen ‘verdwenen’. Het Nederlandse Beheers Instituut (NBI) weigerde aanvankelijk dit Bureau en zijn taak over te nemen, maar werd door de regering gedwongen dit toch te doen.⁶⁸⁴ Daarnaast is in de ‘wilde fase’ vlak na de bevrijding veel gestolen door onbekenden.

Uit berichten in het *Nieuwsblad van het Noorden* blijkt dat in vrijwel alle kampen in het noorden mishandelingen zijn voorgekomen. In een aantal gevallen waren deze mishandelingen ongericht en werden alle gedetineerden gedwongen lang op appèl te staan, rondjes over de appèlplaats te lopen of andere treiterijen te ondergaan. Daarnaast waren de mishandelingen en treiterijen soms ook duidelijk gericht op bepaalde (groepen van) ‘politieke delinquenten’.⁶⁸⁵ In vier kampen (Marum, Ezinge, Warfhuizen en Westerbork) vielen meerdere doden door de mishandelingen.⁶⁸⁶ Er waren naast de ‘gewone’ kampen ook geheime kampen. Een van de personen berecht door de Kamer Groningen, H.W.M.R., zegt tijdens een verhoor dat hij in een huis in Amsterdam Oud-Zuid geïnterneerd is geweest. Daarnaast zou hij in een ‘privékamp’ van het Bureau Nationale Veiligheid opgesloten hebben gezeten.⁶⁸⁷ Ondanks alle inspecties en de daaruit voortgevloeide rapporten en genomen maatregelen,

⁶⁸¹ OVCG, inv nr. 185, Dezelfde persoon zei in 1988 over de totstandkoming van ‘De Breede Weg’; het verslag van Harm Bouman. over zijn houding in de oorlog: *“De Breede Weg was een uitlaatklep van een fanatiek mens die het spoor bijster was.”*

⁶⁸² Rechtbank Groningen, Correspondentie serie A, 1945.

⁶⁸³ Handelingen, II, zitting 1948-1949, bijlagen 762-8, 9, Memorie van Toelichting en Memorie van Antwoord op het ontwerp van de wet Schadevergoeding Onterechte Detentie Politieke Delinquenten; Het ‘kwijtraken’ van geld en kostbaarheden van ‘politieke delinquenten’ was een enorm en onoplosbaar probleem. Nog in 1948, tijdens de behandeling van de wet schadevergoeding ontorechte detentie van politieke delinquenten, verzoekt de minister van Justitie niet verder te spreken over het verloren raken van geld en kostbaarheden; Romijn 1989, p. 223, Niet voor niets *‘hebben officieren-fiscaal en Tribunaalkamer s als bijzondere voorwaarde opgelegd dat de vrijgelatene formeel afstand deed van de onvreemde goederen. In de ogen van de betrokkenen werd aldus diefstal gelegaliseerd’*.

⁶⁸⁴ Romijn 1989, p. 222.

⁶⁸⁵ Belinfante 1978, p. 202- 217; Ed van Thijn, *Het verhaal*, Meulenhoff, Amsterdam, 2000, p. 10.

⁶⁸⁶ www.dekrantvantoen.nl, *Leeuwarder Courant* van 10 mei 1946, 16 juli 1946; *Nieuwsblad van het Noorden*, 12 januari 2008.

is in vele interneringskampen langdurig sprake geweest van onwaardige behandeling van gedetineerden. Op 21 november 1946 heeft de Tweede Kamer zeer uitvoerig gesproken over mishandelingen van de ‘politieke delinquenten’ en de bijzondere rechtspleging. Volgens het verslag werd: *‘van vrijwel alle zijden (...) aangedrongen op het toelaten van kranten in de kampen. De Minister heeft toegezegd, dit te zullen bevorderen. Algemeen meende men, dat de berechting anders was verlopen, dan velen zich hadden voorgesteld en door de regering in Londen beloofd was. Nu was er een impasse gekomen, zodat de Minister op groote schaal voorwaardelijk in vrijheid gesteld had. Dit is eigenlijk onjuist. Er moet recht gedaan worden. Toch was men er nog niet geheel gerust op, dat nu werkelijk niemand meer in een kamp zit, waarvan geen dossier aanwezig is. Wanneer minder personen gearresteerd zouden zijn, en de zware gevallen snel en streng berecht waren, zou het beter gegaan zijn. De Minister blijkt geen voorstander te zijn van amnestie. Op grond van goed gedrag kan men echter eerder uit de kampen ontslagen worden. Valse aangiften zijn reeds strafbaar, maar de opzet is moeilijk te bewijzen.’*⁶⁸⁸

Aan de oproep van J.M. van Bemmelen in augustus 1945, om onschuldigen en zieken uit kampen vrij te laten, is nauwelijks gehoor gegeven.⁶⁸⁹ Commandanten van interneringskampen, zoals de commandant van Westerbork, hebben maar in enkele gevallen mensen uit internering vrijgelaten, die zij vervolgens soms huisarrest oplegden.⁶⁹⁰

⁶⁸⁷ Archief CABR, inv. nr. 392.

⁶⁸⁸ Handelingen I + II, *Zitting 1945-1946*, Kamerstuk 212: Verslag van de vaste Commissie voor Privaat- en Strafrecht omtrent bezoeken aan interneringskampen voor politieke delinquenten.

⁶⁸⁹ PEC, Deel 5c, p. 878-879.

⁶⁹⁰ Archief CABR, inv. nr. 71611, 75111.